

výrobní střediska mají své vlastní druhy epichorického charakteru terakotových výtvarů, odlišné od jejich vzorů, ale typy jsou společné a mají i podobný styl. Kvalita práce je nestejná — vedle řemeslných produktů jsou i sošky jemného provedení, svědčící o zdatnosti bosporských mistrů.

Ilustrace na 37 tabulkách nejsou stejné kvality, některé jsou méně jasné. V bohatém soupisu použité literatury je uvedeno hojně starších studií ruských, jež jsou nám skoro vesměs nedostupné. Jejich výtěžky však autorka touto publikací oštenaří zpřístupnila.

Knihu lze zařadit mezi význačné monografie o řecké koroplastice z oblasti, kam zasahoval vliv řecké výtvarné práce, a jež přispěla svými výtvary i k rozmnožení repertoáru námětů, které jsou čerpány z místního života (např. figurky jezdce, typy sarmatské). Autorka dovedla vyčísti z těchto drobných artefaktů uměleckořemeslných i jen řemeslných maximum zjištění pro poznání hospodářského milieu, způsobu života (oděvu žen, módy, úpravy vlasů, hry dětí) i náboženského kultu a snažila se mnohde postihnouti i jejich hodnotu výtvarnou. Vzhledem k plánu Institutu archeologie SSSR sestavit corpus terakot severního Černomoří, zjistit jejich typy, shody a difference, zvláštnosti jednotlivých středisk, určit typy dovezené a doma vyrobené a zjistit podmínky rozvoje je přítomná kniha, jež je zároveň bohatým inventářem exemplářů dosud nalezených, cenným příspěvkem k tomuto cíli.

Gabriel Hejzlar

Inscriptiiones Graecae in Bulgaria repertae, edidit *Georgius Mihailov*. Vol. III: Inscriptiiones inter Haemum et Rhodopem repertae, fasc. prior: Territorium Philippopolis. Serdicae 1961, Academia litterarum Bulgarica, str. 305, tab. 259, cena 53, 75 Lv.

V krátkém časovém sledu po druhém svazku (1958) vychází další díl souboru řeckých nápisů nalezených na území dnešního Bulharska. Vydavatel s neúnavnou energií srovnal a znovu pročetl nápisy, tentokrát z okolí nynějšího Plovdivu. Číslování nápisů je i nadále průběžné. Třeba uvítat, že rejstřík byl přidán už k tomuto svazku třetího dílu, takže je nyní možno se svazkem těchto nápisů dobře pracovat.

Z významnějších nápisů, obsažených v souboru, zasluhují pozornosti č. 889 (hry, zvané Kendreisia Pythia z r. 218 k počtě Elagaballové); č. 1126 přináší nový výraz *ληστολογήσας* = *mařící speciální příkuz k pochytání lupičů*; č. 1114—1276 jsou nápisy z Asklepieia u vesnice Batkun; č. 1453 je nápis, svým obsahem ne zcela jasný, *Ἐπιπτάς πουλοστάωρ*, na mramoru, znázorňujícím dva gladiátory, rozhodčího a v pozadí hydraulos se dvěma hudebníky; č. 1517 přináší obsáhlý nový nápis z obce Cillae z doby Gordiana III. s údaji, které jsou velmi významné pro studium Dionysova kultu ve 3. stol. n. l.

Michailův přínos je obrovský. Vydavatel pročetl všechny nápisy, seřadil je a také přinesl značné množství oprav, doplnění ap. Přičiňme k tomu několik poznámek: p. 22, 33 *numis recte nummis*; 883,6 *Ο η lege ONI*; 967,1 *Ζορδηνονος recte Ζορδεγονος* fortasse *Δορζεγονος* cf. 965, 966 *Δορζεβδης*; 980 *Ἀγακην*, cf. *Herond. Mim. VII 87, 92*; 981 *ἐν τοῖς legas EMOΤΟΚΟΣ* = *METÓΚΟΣ* (= nomen proprium, cf. *Hansen, Rückl. Wörterbuch der Eigenn. 254*); 982,1 *ἕπιωρ?*, cf. *Men. Dysc. 407 sqq.*; 1016 *Μουκισουκων legas Μουκαζουκων*; 1119,4 *ΥΕΡΑ* = *ὕπερ αὐτ/*.

Při dosavadním tempu vydávání můžeme právem vbrzku očekávat další zdařilý svazek.

Radislav Hošek

F. E. Adcock: Roman Political Ideas and Practice. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1959. Str. VIII + 120.

Adcockova knížka je vlastně souborem šesti přednášek (Early Rome, str. 3—18; The Growth of the Republic, 19—35; The Authority of the Senate, 36—53; The Age of Revolution, 54—70; Augustus Princeps, 71—88; The Development of the Principate, 89—104), které autor proslavil o vzniku a vývoji římských politických institucí koncem roku 1957 na universitě v Michiganu a začátkem roku 1958 v Americké Akademii v Římě. Přednášky jsou doplněny poznámkami (str. 105—114) a rejstříkem (115—120).

Autor se zabývá často a různě řešenými problémy, které sleduje ve značně širokém časovém období, od nejstarších dob Říma až po dobu Antoninů. Toto značné rozpětí si pochopitelně vyžádalo maximální úspornost ve vyjadřování, ovšem na druhé straně vedlo k tomu, že je výklad mnohdy zploštěn a podáván jednostranně, bez přihlednutí k dalším důležitým okolnostem. Zvláště je to patrné při výkladu o termínech římského politického života, jako jsou dignitas, libertas apod. Autor tu totiž zřejmě vůbec nebere na vědomí existenci třídního boje ve starověkém Římě, protože jinak by nemohl tvrdit, že Říman byl „gentleman staré školy“, jehož „dignitas“ nepopírala „libertas“ druhého, ale naopak ji respektovala (str. 13). Že takovýto výklad neodpovídá skutečnosti a zcela idealisuje a zkrlesuje politické dění ve starověkém Římě, o tom svědčí

zcela jasně urputné boje plebejů s patricii, které jsou v moderní historické literatuře již dávno všeobecně uznávány. Přehlížení sociálně ekonomických podmínek zkoumané doby se projevuje v celém autorově výkladu, takže jeho kniha nám poskytuje značně zidealizovaný a zkrácený pohled na římský politický život.

Zdeněk Zlatuška

Will Richter, Das Epos des Gnaeus Naevius. Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. I. Philologisch-historische Klasse 1960 Nr. 3. Str. 41—66.

Značný vzestup demokratického hnutí v Římě v období mezi první a druhou punskou válkou se projevil v sebevědomé síle a útočné dravosti druhé básnické osobnosti římské Cn. Naevia. Drsný plebej svobodného původu z Kampanie vynikl nad svého předchůdce, nesvobodného Řeka vzdělaného v domě pánově, Livia Andronika nejen ve volbě látky komedií, tragédií a eposu z římského života, především současného, nýbrž i jiným pohledem na život římské nobility. A jest jen litovat, že z bezohledných projevů oposice proti urozeným se zachovalo tak málo. Jeho vzorná smelost mu přivodila vězení, pranýř a posléze vyhnanství, jímž byl nucen si zachránit život. Samostatnou cestu, kterou nastoupil v komediích a tragédiích, dokončil dílem velikého společenského dosahu, eposem *Bellum Poenicum*, spjatým s římským životem a podloženým národní ideou, dílem, které ještě na konci I. st. př. n. l. tkvělo hluboko v srdcích čtenářů (Hor. *epist.* II 1 53). Tuto báseň složil Naevius ve vyhnanství, kdy neklidný tvůrčí duch si za ztrátu spojení s divadlem našel cennější náhradu v odvážném činu, jehož hodnotu prozrazuje i těch několik málo zlomků, z nichž největší nepřekračují rozsah tří veršů. Nedostatečnost dochování první samostatné epické skladby u Římanů vyvolává řadu problémů, k nimž patří zejména komposice díla.

Zdálo by se, že každý pokus učinit si představu o podobě této básně je odsouzen k ztroskotání. W. Richter chce ve své studii shrnout nejnovější názory a pokusit se o další krok. Vlastní problém je jednota díla. Epos měl název *Bellum Poenicum*, ale z 50 zlomků se aspoň v jedné čtvrtině vypravovalo o událostech, jež s punskou válkou nesouvisely, jako o Aeneově útěku z Troje, o vedoucí úloze jeho otce Anchisa, o Kartágiňankách Didóně a Anně, o Romulovi, ale také o bozích, kteří se různí v mínění o dění mezi lidmi, jak je známe z řeckého eposu i z Ennia a Vergília. Před několika desetiletími (*L. Müller, M. Schanz*) převládal názor, že Naeviovův epos vypravoval ve skutečnosti celé dějiny Říma s důrazem na poslední veliké události, která trvala 24 let. Jiní (*F. Leo, H. Fraenkel*) se domnívali, že vedle války s Kartágem epos obsahoval pověst o založení, tedy dva různé celky, které neměly vnitřního spojení. Tyto výklady neuspokojovaly a *St. Strzelecki* se nesprávnou interpretací zejména zlomku 19 (*Fragmenta poetarum Latinorum epicorum et lyricorum ed. W. Morel B.T. 1927*) marně pokoušel obhajovat jednotu básně. Richter sdílí přesvědčení *K. Büchnera*, který dokazuje, že tážající se osobou zl. 23 Mo může být jediné žena, tj. Didó (*blande et docte percontat, Aenea quo pacto Troiam urbem liquerit...*), a dovozuje, že mytologická část eposu hlavně pozorování věštých znamení Romulem a Remem a epizoda s Didónou po způsobu Hérodotovy otázky po protě aitié je jakousi předehrou, která jednak ospravedlňuje pro Římany úspěšnou válku, jež z historického hlediska nebyla *bellum iustum*, jednak zápas a utrpení v historickém čase povyšuje na „nadčasový osud“ (str. 47), a tvoří spolu s historickou částí jednotný celek. Nepotřebuje tedy podle Richtera slavnostní obřad, který rozhodl o Romulově vládě v Římě, a události roku 264 žádného jiného přechodu či spojení. Richterovo tvrzení působí přesvědčivě, zejména tam, kde na jeho podporu srovnává skrovné zlomky s vypravováním obdobné situace u Naeviova napodobitele Ennia. Stejně metody užívá při řešení dílčí otázky např. při výkladu zl. 24 Mo, v němž z nejasného textu rukopisu *ammul* čteného dosud všeobecně *Amulius* čtením *multus* — u Ennia v podobné situaci *multa* o ženě — *Ann. I 49 n* — odstraňuje jméno Amuliovo působící při výkladu potíže a tím dává zlomku zcela jiný smysl.

Odvážné Richterovy konjektury se sice sotva setkají se souhlasem, ale širší syntetický pohled a výklad založený na srovnávání budou podnětem k dalšímu řešení problému, jenž přitahuje lidskou osobností Naeviovou i nedostačujícím materiálem.

Antonín Hartmann

Italo Mariotti, Introduzione a Pacuvio. Pubblicazioni dell' Università di Urbino. Serie di Lettere e Filosofia. Vol. XI. Urbino MCMLX. Str. 90.

Pacuviova sláva ani obliba jeho her, které se hrály v Římě ještě sto let po jeho smrti, nepřispěla k tomu, aby se zachovala úplně aspoň jedna tragédie. Za 446 veršů, zčásti neúplných a za 13 názvů jeho her vědíme hlavně Cicerónovi, který považoval Pacuvia za největšího římského tragika, a gramatikům, zejména Noniovi. Citáty Cicerónovy jsou o to cennější, že přihlížejí k smyslu a zaujímají větší rozsah o skupinách 7, 8 a 12 veršů. Gramatikové si všimli zvláštních jazykových